

Open brieven
aan het
CIRCUS
10 jaar later

Een terugblik met Bauke Lievens

DOOR LIV LAVEYNE

In 2015 gooide circusdramaturge Bauke Lievens de knuppel in het hoenderhok der Vlaamse circuskunsten. Met haar *Open Brieven aan het Circus* wou ze het circus herdefiniëren en ontcrachtte ze mythes rond graag gebruikte termen als vrijheid, authenticiteit en virtuositeit. Een terugblik met voortschrijdend inzicht.

→

TIEN

jaar na haar eerste *Open Brief* heeft Lievens bewust haar focus verlegd. Vandaag geeft ze les en doet ze onderzoek aan de drama-opleiding in het KASK in Gent. Toch is wat ze nu doet ook niet zo veel verwijderd van wat ze toen beoogde. Momenteel werkt ze aan een onderzoeksproject *Crip Earth (Re) Generation* rond handicap en hoe de belichaamde kennis die daarin vervat zit ontsloten en gedeeld kan worden. “Fysieke en mentale beperkingen of chronische ziekte worden in het lichaam beleefd en erg individueel geacht maar dat is niet zo. Als je die ervaring wil delen dan is één van de belangrijke manieren het zoeken naar woorden waardoor we elkaar ook beter kunnen begrijpen. Verbinden begint in het lichaam, maar ook in het vinden van een gedeelde taal.” Het is ook vanuit diezelfde impuls dat Lievens haar *Open brieven aan het Circus* startte.

Was er te weinig kennis, te weinig durf of te weinig bekwaamheid om zich uit te drukken in het circus toen je tien jaar geleden je eerste open brief postte?

LIEVENS: “Nadat ik met een paar circusgezelschappen had gewerkt, merkte ik dat altijd dezelfde dingen terugkwamen: veel tijd en energie in het werkproces ging eigenlijk naar wat we bedoelden met de woorden die we uitspraken. Begrijpen we wel hetzelfde wanneer we spreken over bijvoorbeeld ‘performance’, ‘spel’ of ‘inhoud’? Over het algemeen merkte ik een gebrek aan zelfvertrouwen bij makers. Ik was toen o.a. dramaturge bij compagnie Un loup pour l’homme – en deze artiesten groeiden in het besef dat gewoon je aanwezigheid op scène voldoende kan zijn. Ik zag veel andere gezelschappen die daarmee worstelden en wat ze deden als leeg achtten. Ze voelden zich verplicht om daar nog ‘inhoud in te gieten’ door er bijvoorbeeld een verhaaltje op te leggen. Ik ben gestart met de *Open Brieven* omdat ik enerzijds het gevoel had dat we een gedeeld lexicon

“Begrijpen we wel hetzelfde wanneer we spreken over bijvoorbeeld ‘performance’, ‘spel’ of ‘inhoud’?”

Sessie met circusartiesten in PAF (FR), na de publicatie van de Derde Open Brief van Sebastian Kann. Op de foto Bauke Lievens met opschrift ‘geïnformeerd buikgevoel’.

misten om met elkaar te spreken en anderzijds omdat ik ervan overtuigd was dat er een link was tussen diep in gesprek kunnen gaan en het maken van interessant werk dat voorbij het gekende ging.”

Stond dat gesprek al verder in het buitenland?

LIEVENS: “In Frankrijk dachten ze vooral dat ze verder

stonden (*lacht*). Ze hadden meer woorden om te spreken over circus, maar ik had wel het gevoel dat het kader waarbinnen ze spraken – zeker als je dat vergeleek met waar wij met de Vlaamse podiumkunsten stonden – erg achterhaald was wanneer het ging over representatie en verhaal. Er werd nog heel erg vanuit de *nouveau cirque* gedacht. Er was al veel geschreven over circus, maar als het over dramaturgie ging, bleef dat steken in de semiotische traditie à la Paul Bouissac (professor emeritus aan de Universiteit van Toronto, *red*). Het idee dat alles wat je op scène doet symbool staat voor iets anders en dan ook nog heel erg vanuit een antropologische blik bekeken, tenen krullend vond ik dat.

In Vlaanderen werd er veel gepubliceerd over de geschiedenis van het circus met dank aan André De Poorter maar een echt dramaturgisch schrijven was er niet. Ik was vooral geïnteresseerd in hoeverre het postdramatische discours in de podiumkunsten al dan niet toepasbaar was op de circuskunsten.”

En wat was de conclusie?

LIEVENS: “De inhoud en zeggingskracht zit al in het aanwezige lichaam en moet niet per se elders gezocht worden. Jan Steen (docent aan KASK Gent, *red*.) was

daarin een grote inspiratie, in zijn overtuiging dat het spelen een hier en nu is dat ontstaat in de relatie tussen speler, publiek en materiaal - terwijl in andere tradities de betekenis veel meer toegeschreven wordt aan externe zaken, zoals een tekst of decor. Ik voelde ook datzelfde vertrouwen bij choreograaf en later mede-onderzoeker Sebastian Kann als het over circustechnieken ging.”

Er kwamen heftige reacties op je brieven.

LIEVENS: “Ik sta nog steeds achter het meeste wat ik daarin zei, maar de toon waarop kon misschien anders. Ik sprak vanuit een academische blik die vaak ver weg stond van veel circusartiesten en tegelijk was ik blind voor de positie die ik innam in het veld door mij erbuiten te plaatsen. Het was bijna een koloniale blik die ik aannam. Ik zou nu meer aangeven dat ik deel uitmaak van wat ik bekritiseer en ook andere denkkaders en andere referenties binnenbrengen – niet-Westerse en niet-gehoorde stemmen. Er zijn ook een vierde en een vijfde *Open Brief* geschreven door anderen maar die zijn - op hun vraag - uiteindelijk niet gepubliceerd: de vierde brief ging over circus en objecten, de vijfde over de zoektocht naar andere denkkaders.”

Iemand verweet je dat je het circus kapot maakte door erover te denken, dat door het in woorden te vatten je het van de magie ontnam.

LIEVENS: “Ik heb dat altijd gevaarlijk gevonden omdat je zo in een bubbel belandt die niet te doorprikken is en geen zuurstof toelaat. En we zitten al zo vaak in bubbels, zeker ook in de kunsten. Het zorgt voor een monoloog waarbij er geen conversatie mogelijk is, want je gelooft dat iets betekenis heeft door wat je doet, terwijl betekenis net wordt gegeven door de relatie tussen gever en ontvanger. Maar anderzijds waren er ook veel artiesten die blij waren met de brieven waarin ze zaken waarmee ze zelf worstelden plots verwoord zagen. De drie brieven zijn ook in verschillende talen vertaald geweest en worden gebruikt in opleidingen.”

“Ik sprak vanuit een academische blik die vaak ver weg stond van veel circusartiesten en tegelijk was ik blind voor de positie die ik innam in het veld.”

Het fijne is dat er ook een kritische community ontstond die daarover verder wou nadenken.

LIEVENS: “Daaruit zijn inderdaad de The Circus Dialogues gegroeid, waarbij we samen met circusartiesten maar ook denkers en makers buiten het circus

“Maar gaandeweg, door gesprekken te voeren, merkte ik hoe ik minder eenstemmig werd.”

gesprekken voerden. Het installeerde een verdieping over wat circus is en kan zijn, net vanuit het gesprek van mensen die de techniek beoefenden. Dat is een belichaamd perspectief dat ik niet deelde. Die gesprekken lieten me inzien dat techniek niet enkel disciplinerend is, maar dat er ook iets heel erg bijzonders zit in techniek als toewijding

en hoe je lichaam daarmee verweven geraakt. Ook de gesprekken rond gender en seksualisering – zoals als vrouwelijke luchtacrobaat je benen moeten spreiden aan touw of doek en welk beeld daaraan kleeft – vond ik erg verhelderend.”

Je blik werd opengetrokken?

“Aanvankelijk was ik erg stellig over die ontologische bekommernis van ‘wat is circus en vooral wat is het niet’. Misschien is dat een noodzakelijke rite de passagie waar iedereen door moet (*licht*). Maar gaandeweg, door gesprekken te voeren, merkte ik hoe ik minder eenstemmig werd.

“Ook de publicatie *Thinking Through Circus* die in dialoog met de circusartiesten is gemaakt, kwam vanuit de noodzaak om samen echt het gesprek te voeren. Ik stoort me heel erg aan onderzoek over circus dat pretendeert circus te begrijpen en kaders aan te reiken aan artiesten maar zelf niet vanuit de praktijk vertrekt. Alsof de praktijk niet de eerste bron van kennis is.”

Heb je woorden nodig om dingen te kunnen veranderen? Bepalen woorden je daden?

LIEVENS: “Ik geloof niet dat je woorden je daden bepalen, maar als je belichaamde

kennis wil delen heb je wel taal nodig. In het geval van *The Circus Dialogues* was taal ook zo belangrijk omdat ik een dramaturg was en zelf niet op scène stond, ik kon alleen maar verwoorden wat ik zag. Taal kan zaken versnellen, doordat je het neerschrijft kan je het ook makkelijker reproduceren en deelbaar maken. Met *The Circus Dialogues* hebben we heel erg gezocht naar een andere kijk op die typisch Westerse neiging om alles op te delen in de valse tweedeling tussen spreken en doen, denken en voelen, omdat ik net geloof dat kennis steeds een samengaan van beide is.”

Hoe kijk je er nu op terug? Zijn er dingen veranderd?

LIEVENS: “Er is veel veranderd in de opleidingen met masters en doctoraats-onderzoeken en ook in de festivals wordt steeds meer naar verdieping gezocht met reflectieprogramma’s. Ik heb het gevoel dat circusartiesten meer spreken over wat ze doen en zichzelf meer in vraag stellen. Ik denk dat dat vroeger ook wel gebeurde, maar dan meer binnenkamers, binnen afgesloten repetitieruimtes. Nu wordt er meer gedeeld. Dat is zonder twijfel onder invloed van sociale media, maar ook een mentaliteitsverschuiving naar meer gedeelde kennis.”

Wat zou je nog willen meegeven aan de sector?

LIEVENS: “*Have fun* en vertrouw op een geïnformeerd buikgevoel. Ik vond vroeger intuïtie als argument een zwakgebod – ‘ik kan er niet over spreken maar voel dat het zo is’ – maar ik geloof steeds meer dat je daarop mag vertrouwen.

Research week (Zwarte Zaal, KASK & Conservatorium) tijdens Smells like Dialogue: A Circus Symposium (2020), het symposium n.a.v. de boekpublicatie van Thinking Through Circus tijdens Smells.

© Jakob Rosseel

“Met *The Circus Dialogues* hebben we heel erg gezocht naar een andere kijk op die typisch Westerse neiging om alles op te delen in de valse tweedeling tussen spreken en doen, denken en voelen, omdat ik net geloof dat kennis steeds een samengaan van beide is.”

Dat wil niet zeggen dat je niet moet nadenken, maar wel dat de beide samengaan. Het is belangrijk om je intuïtie te voeden en te beseffen dat wat je intuïtie voedt ook contextgebonden is.” ●